

Valkoiset teloittajat 1918

Aapo Roselius: Teloittajien jäljillä. Valkoisten väkivalta Suomen sisällissodassa. Tammi, Helsinki 2007, 335 s.

■ Suomen sisällissotaa on tutkittu paljon, mutta loppuun kaluttu aihe ei ole vielä kukaan. Uudet näkökulmat ovat herättäneet paljon keskustelua ja varsinkin valkoisten toiminnan lähempi, kriittinen tarkastelu on nostattanut tunteita viime vuosina. Tähän tematiikkaan on syventynyt myös Aapo Roselius, joka tarkastelee kirjassaan valkoisten suorittamia teloituksia ja niiden toimeenpanijoita. Hän keskittyy nimenomaan teloitusten suorittajaporttaaseen jättäen teloitusmääräysten antajat ja teloituksiin johtaneet ilmiäntajat tutkimuksensa ulkopuolelle. Roselius on perehtynyt vuoden 1918 tapahtumiin jo aiemmissa tutkimuksissaan käsitellen rintamataistelujen henkilötappioita sisällissodassa ja suomalaisen sotilasretkikuntien mene-

tyksiä Itä-Karjalassa ja Petsamossa vuosina 1918–22 sekä toimiessaan tutkijana Suomen sotaturmat 1914–22 projektissa.

Teloittajien jäljillä -teos jakautuu kahteen osaan. Kirjan alussa Roselius käsittelee punaisten tarvetta ja pyrkimyksiä saada teloittajien henkilöllisyys selville ja saada heidät vastuuseen teoistaan. Tutkija pyrkii selvittämään myös sitä, kuinka avoimesti teloittajien nimiä pyrittiin julkistamaan ja millä tarkoituksella. Maan virallinen linjahan kielsi valkoisen terrorin olemassaolon ja vaiken siitä lähestulkoon kokonaan. Oikeuden eteen teloittajista päätyi vain hyvin pieni osa ja heidätkin vapautettiin joulukuussa 1918 Svinhufvudin antaman armahdusasetuksen perusteella. Punaiset kokivat tämän armahtamisen suurena vääryytenä ja osa pyrki saamaan teloittajille edes moraalisen tuomion tuomalla yleiseen tietoon heidän henkilöllisyytensä. Kunnianloukkasyytteiden pelossa ei välttämättä aina uskallettu julkaista nimiä, mutta pienellä paikkakunnalla maininta ammatistakin riitti usein osoittamaan selvästi, kenestä oli kysymys. Virallisia kanteluita omaiset tekivät vain 115 teloitustapauksesta ja yksikään niistä ei johtanut lopulta tekijän tuomitsemiseen.

Roselius on pyrkinyt selvittämään myös veritekojen taustalla olleita motiiveja. Hän on luonut nelikentän, jossa akselin vastakkaisina päinä ovat systemaattinen puhdistus ja sattumanvarainen puhdistus. Toinen akseli kulkee strategisen, laskelmoivan terrorin ja

emotionaalisen kostonhaluisen terrorin välillä. Mielivaltaisuus ja henkilökohtainen kosto olivat hänen mukaansa taustalla vain pienessä osassa valkoista terroria. Valtaosan teloituksista hän katsoo olleen valkoisten keino kukistaa kapina. Hän perustelee tätä väitettään sillä, ettei valkoinen armeija puuttunut kuin muutamaan harvaan teloitustapahtumaan.

Roselius päätyy siis samaan lopputulokseen kuin dosentti Marko Tikka väitöskirjassaan *Kenttäoikeudet. Välittömät rankaisutoimet Suomen sisällissodassa 1918*. Tikan mukaanhan valkoinen terrori ei ollut ainoastaan päällystön tiedossa vaan suorastaan sen organisoimaa toimintaa, jota varten oli perustettu omat osastonsa. Molemmat tutkijat, sekä Tikka että Roselius, ovat luokitelleet suuren osan valkoisesta terrorista valkoisten keinoksi käydä sisällissotaa ja torjua uusi vallankumousyritys. Näin he murtavat myytin, jonka mukaan teloitukset olivat harvalukuisten mielipuo-lien työtä. Tämä myytti palveli aikanaan valkoisia tarkoituspäiriä, koska sen turvin pystyttiin ylläpitämään kuvaa nuhteettomista valkoisista sotilaista, jotka olivat toimineet sodan aikana ja sen jälkeen esimerkillisesti.

Kirjan toisessa osassa Roselius nostaa esiin muutamia valkoisen terrorin tapahtumapaikkoja ja tekijöitä. Henkilöiden ja tapausten valintaan on vaikuttanut suuresti käytettävissä oleva materiaali. Muutamista, jo aikanaan pelätyiksi kuuluisuuksiksi nousseista henkilöistä on löytynyt luonnollisesti eri lähteistä eniten materiaalia

ja useat näistä nimistä ovat sisällissotaa tutkineille ennestään tuttuja. Roselius arvioi punaisten teloituksiin osallistuneen noin 8 000, joista hän on pystynyt nimeämään 1 092 henkilöä. Lähteinään Roselius käyttää monipuolisesti etupäässä Työväenarkiston, Sotaarkiston, Kansan Arkiston ja Kansallisarkiston vuoteen 1918 liittyviä kokoelmia sekä aikakauden lehdistöä. Merkittävä osa tästä aineistosta on muistitietoaineistoa. Tutkimuksen ongelmana onkin, kuten tekijä itsekin toteaa, luotettavien lähteiden vähäisyys. Subjektiiivinen muistitietoaineisto jättää paljon arvailujen varaan. Usein näissä muisteluissa esiintyviä teloittajia ei voida varmuudella osoittaa tapahtuneiden teloitusten tekijöiksi. Ylipäätään voi olla mahdotonta todistaa, että tarinoissa esiintyvän nimistä henkilöä on ollut olemassakaan. Tai jos ainoa saatavilla tieto on, että teloittaja oli ”vieraspaikkakuntalainen Nieminen”, ei näillä tiedoilla juuri voi luoda profiilia valkoisista teloittajista, mikä oli tutkimuksen alkuperäinen tavoite. Tätä puutetta Roselius on paikannut nostamalla esiin muutamia yksittäisiä teloittajia ja heidän edesottamuksiaan. Näiden tapausten perusteella tutkija pyrkii etsimään teloitusten taustalla olleita syitä. Esiin nostetut tapaukset ovat hyvin mielenkiintoisia, mutta ne ovat yksittäistapauksia, eikä niiden perusteella pysty tekemään yleistyksiä teloittajista tai heidän motiiveistaan.

Kirjan loppuun tutkija on koonnut mielenkiintoisia tilastoja mm. valkoisen puolen suorittaman terrorin alueelli-

sesta ja ajallisesta jakaumasta. Hämeen ja Viipurin läänit olivat koko maan verisimmät ja suurin osa teloituksista tapahtui loppukeväästä, toukokuussa, jolloin voittajat alkoivat puhdistaa valtaamiaan alueita. Koko maata koskevia laajempia tilastoja olisi mielellään voinut olla enemmänkin. Kaiken kaikkiaan kirja tarjoaa mielenkiintoista tietoa valkoisten suorittamasta terrorista pelkäämättä myöskään nostaa esiin niiden nimiä, joiden terroriin katsottiin syyllistyneen. Ammattitutkijoiden lisäksi tämä tutkimus kiinnostaa ja tavoittaa varmasti myös laajan yleisön, sillä Roseliuksen tekstiä on helppo ja miellyttävä lukea. Esimerkkitapaukset elävöittävät tekstiä, ilman että tekijä olisi sortunut mässäilemään terrorin yksityiskohdilla tai ottamaan syyttäjän roolia. Hän on kiitettävästi säilyttänyt ammattimaisen neutraalin, analyttisen linjan kautta työn.

Tiina Lintunen